

Biskop Atle Sommerfeldt:
VISITASFOREDRAG VARTEIG SOKN

3.november 2019

«AVSTENGT OG INNEKLEMT ...»?

*Vaar bygd er fattig er det sagt
og skrøpelig og liten.
Og ser vi landet sammenlagt
den er ei store biten.
Men er den ikke rik paa guld
saa dog vaar bygd vi være huld:
Er hjertet vaart av kjerleik fuld
da blir den rik med tiden.*

Slik lyder ett av versene i velkomstsangen til den første bygdedagen i Varteig i 1917. Hendelsen var nyskapende og skal være den første bygdedagsfeiringen i Norge. Bygdedagen er fortsatt en viktig del av Varteigidentiteten som samler bredt og gir identitet og forankring, slik det ble fanget opp av «Sarpen» i 1935: «Det er visst ikke for meget sagt, at en sund selvfølelse trengte sig mektig inn på vartingen i går og gav ham forøket mot til å møte hverdagens ofte bitre krav». Men journalisten fastholder at bygda virker avstengt og inneklemt.

Dette har ikke forhindret at bygda har hatt en dynamisk utvikling. **Varteig Historielag** gjør en imponerende, profesjonell og meget prisverdig innsats med å «vekke og fremme den historiske interesse blant bygdas befolkning», som det står i statuttene. Dette er et svært nødvendig arbeid i et lokalsamfunn med stor innflytting og som går gjennom store endringer.

Funn av steinalderøkser vitner om bygdas sentrale plassering langs Glomma. Gårdsnavn viser at Varteig tidlig har vært et attraktivt bosted. Den første skriftlige kilden der Varteig er omtalt er hos Snorre, der Varteigjenta Inga – mor til den senere kong Håkon Håkonsson - ble helt sentral i maktkampen om Norges trone på begynnelsen av 1200-tallet.

Men det er ikke storpolitikk og maktkamp som har preget Varteigs historie. Derimot er bygdas historie full av fortellinger om hvordan bønder, husmenn, sagbruksarbeidere, tømmerfløtere og industriarbeidere har arbeidet og slitt for å skaffe det daglige brød for seg og sine.

Forskjellene var store. Bonden Even Jørgensen Morthaugen var under uårene i 1775 uheldig da han drev med bråtebrenning, og ilden kom ut av kontroll. Bonden ble hardt straffet selv om skadene var begrenset. Den fattige Varteigbonden sendte brev til kongen: «Jeg ansøger allerunderdanigst om Deres Kongelige Mayestæts allernaadigste Eftergivelse for Justitiens Tiltale, paa det min med Hustrue og Syw Børns fattige Wilkaar iche skal bliwe Haardere».

Senere ble vartingene kjennetegnet av samhold og solidaritet som vi også gjenfinner i Sarpsborg kommunes nye visjon: **«Sammen skaper vi Sarpsborg»**.

Jordbruk har gjennom hele Varteigs historie gitt livsgrunnlag for befolkningen. I dag er dette videreført på blant annet **Bergerud gård**, som jeg fikk besøke under visitasen til en spennende orientering om moderne økologisk og bærekraftig kjøttproduksjon.

Skogsdrift har også vært en svært viktig ressurs for vartingen. Nærheten mellom skogen og vannet gav allerede på 1400-tallet mulighet for sagbruk og kverndrift. Dette ble en viktig attåttnæring for Varteigbonden. Fra midten av 1800-tallet til avviklingen i 1986 ble fløte- og lensevirksomheten et viktig sesongarbeid for mange vartinger. Virksomheten ved lensene på Furuholmen, som **Varteig Historielag** gav oss et interessant innblikk i under visitasen, regulerte tilførselen av tømmer til Borregaard og Fredrikstad. På det meste arbeidet det rundt 150 av bygdas menn i fløte- og lensevirksomheten.

Det bodde ca 350 mennesker i bygda i 1666. Vel hundre år seinere – i 1769 - var befolkningen fordoblet til 732. I 1865 var folketallet nok en gang fordoblet til 1405, men så sank folketallet kraftig på grunn av utflytting til de nye industriarbeidsplassene i Sarpsborg og Fredrikstad. Først i 1971 hadde folketallet i Varteig nådd tilbake til nivået fra 1865, med 1432 innbyggere. Mange flyttet fra varteigbygda til Hafslundsøy, som da tilhørte Tune kommune: «Det lot til at vartingene nødig flyttet fra hjembygda, og om de gjorde det, ble det ikke langt. Det kunne man se på Hafslundsøy», skriver Martin Dehli i bygdeboken. I 2006 ble Hafslundsøy en del av Varteig sokn, og i dag bor det til sammen 5486 mennesker i soknet.

Kirken har gjennom bygdens historie hatt en sentral rolle i vartingens identitet. Den ligger sentralt i bygda og er fortsatt aksepunktet mellom «ovaskogs», «nedaskogs» og «østaskogs». Den første skriftlige kilden som omtaler en kirke i bygda er biskop Øysteins jordebok fra 1397-1400. Trolig har det vært et kirkested i Varteig så langt tilbake som på 1200-tallet.

Etter reformasjonen ble Varteig sokn et anneks til Sarpsborg. Etter Sarpsborg brant i 1567 ble vartingene betjent av soknepresten i Fredrikstad, men på grunn av den lange reiseveien ble Varteig et anneks under Tune i 1686. I kallsboken fra 1732 bemerker også soknepresten i Tune at det vinterstid til tider kunne gå en måned mellom hver gang han fikk gjøre tjeneste i Varteig. Det var først i 1861 Varteig igjen ble et eget sokn og en egen kommune.

Den første kirken i Varteig var en stavkirke, som ble revet i 1703 og erstattet av en ny. Det nye kirkebygget ble dårlig vedlikeholdt og fikk derfor ikke lang levetid. I 1858 skriver sokneprest Vogt i Tune at kirken er en «saa uanstændig træbygning at den set utvendig fra neppe av en reisende vilde antas for en kirke. Dens indvendige er ei meget bedre». Dette var en av årsakene til at dagens kirke ble reist i 1859, og den ble et sentralt identitetsbygg i den nye kommunen. I 1911 gjennomgikk kirken en omfattende restaurering, og i 1922 vedtok menighetsrådet å tilbakeføre kleberstensdøpefonten fra 1200-tallet, som Inga trolig ble døpt i, og altermaleriet fra 1643 til den nye kirken. Slik tydeliggjøres Varteigs lange historie i kirkebygget. Også dagens vartinger døpes i denne fonten. I 2008 gjennomgikk kirken den foreløpig siste omfattende renoveringen, og fremstår i dag som et praktfullt kirkerom. I 1952 ble gravkapellet vigslet av biskop Smemo etter en lang og ressurskrevende byggeprosess preget av etterkrigstidens rasjoneringsregime, med dårlig isolering. Kapellet er for tiden ikke i bruk, men er et praktfullt rom som det bør vurderes videre bruk av.

Med den store befolkningsveksten på Hasle i 1970-årene vokste behovet for nye tjenester for lokalbefolkningen, særlig for barnefamiliene. Menighetsrådet, sammen med 11 frivillige organisasjoner i Den norske kirke, tok derfor i 1974 initiativ til å etablere et barnehagetilbud som stod ferdig i 1980. I 1992 var også menighetssenteret klart til bruk. Sammen med Hafslundsøy kirke, reist etter initiativ fra lokalbefolkningen med stor dugnadsinnsats og vigslet 3. desember 1995, vitner dette om lokalkirkens evne til å møte lokalbefolkningens skiftende behov. Barnehagen er fortsatt svært viktig og har nå utbyggingsplaner. Med økt befolkning bør

samarbeidet med forskjellige lokale organisasjoner og kulturaktører videreutvikles slik at kirkebygget i enda større grad blir til et kulturelt og identitetsskapende samlingspunkt for lokalsamfunnet.

DEN NORSKE KIRKE I DAGENS VARTEIG SOKN

Antall **medlemmer** i Den norske kirke i Varteig sokn har økt med 325 siden forrige visitas i 2009, til 3750 medlemmer i 2018. Det utgjør 68,4% av befolkningen i soknet. Andelen kirkemedlemmer i soknet ligger på omtrent samme nivå som for Sarpsborg kommune¹, og viser tydelig at Den norske kirke er både dette lokalsamfunnets og kommunens sentrale religiøse aktør.

Gudstjenester og kirkelige handlinger

Gudstjenesten har gjennom hele kirkens historie vært kirkens hjerteslag og grunnleggende handling. Den norske kirke i Borg sitt første strategiske mål er derfor at flere deltar i og opplever gudstjenesten som et trosstyrkende og inkluderende fellesskap.

Den samlede **gudstjenesteoppslutningen** i Varteig sokn er høy og relativt stabil. I 2019 var det 5058 gudstjenestedeltakere, som er 48 flere enn ved forrige visitas². Det tilsvarer 1,34 årlige gudstjenestebesøk per medlem, noe som ligger over både bispedømmet (1,24) og fellesrådsområdet (1,16). Det virker som om man i Varteig i har lykkes med å gjennomføre gudstjenestereformens intensjoner om bred involvering. Erfaringene viser også at det i Varteig har oppstått gode synergier mellom trosopplæringen og gudstjenestearbeidet, ikke minst når det gjelder involvering av barn og unge i gudstjenestene. Det kan virke som det er rom for større dristighet i samarbeidet med lokale organisasjoner som f.eks. jaktlag, historielaget, turgruppene, idrettslaget og forskjellige musikkaktører i gudstjenestearbeidet i begge kirkene, og på andre og utradisjonelle arenaer der folk er.

Det aktive gudstjenesteutvalget utfordres til å arbeide videre med dette og lede prosessen for justering av gudstjenesteliturgen som det nye menighetsrådet skal vedta innen 1.søndag i advent 2020.

Spørreundersøkelsen som ble gjennomført blant kirkenes medlemmer i Borg 2018 viste at selv om søndagens gudstjenestebesøk ofte blir nedprioritert i en travel familiehverdag, har de aller fleste gode opplevelser av gudstjenestene. Det er en tydelig bevissthet blant befolkningen om at kirken er der, åpen og tilgjengelig, når mennesker trenger den – i glede, sorg eller på helt alminnelige dager. Det er et av folkekirkens fremste kjennetegn, og gir i seg selv grunn til optimisme og frimodighet. Hafslundsøy kirke har stort potensiale til å bruke hele huset for hele familien ved gudstjenester og samlinger ellers i uken.

Varteig sokns regelmessige **Undervisningskvelder** på Hasle menighetssenter, i samarbeid med Normisjon, er et tiltak som med frimodighet kan kommuniseres og tilbys som «trosopplæring for voksne» som hele kirken i Sarpsborg kan nyte godt av. Varteig har også **misjonsavtale** med NMS sitt arbeid i Thailand innenfor Samarbeidet menighet og misjon (SMM). Slik styrkes bevisstheten om at lokalkirken i Varteig er en integrert del av den verdensvide kirke.

¹ 68,2% medlemmer i Dnk i Sarpsborg kommune i 2018.

² Samlet gudstjenesteoppslutning i Varteig sokn: 5040 (2009), 6236 (2014), 6156 (2015), 4905 (2016), 4278 (2017), 5058 (2018).

Medlemsundersøkelsen viste et ønske om større **kirkemusikalsk** bredde og variasjon. Det er derfor flott at menighetsrådet nå ønsker å imøtekomme dette behovet gjennom utprøving av band på enkelte gudstjenester. Sang og musikk er en sentral del av kirkens gudstjenestefeiring, tilbedelse og kulturformidling som skal bidra til å gi alle mennesker et glimt av mer himmel på jord. Det er derfor viktig å være frimodige og nytenkende når det gjelder bredde og variasjon i de musikalske uttrykkene, både på gudstjenester og i konsertvirksomheten der Varteig med fordel kan utvikle sin egen profil som en del av Kirkemøtets og bispedømmerådets strategiske mål om videreutvikling av kirkens kunst- og kulturarbeid. **Sommerkonsertserien** i kirkene i Sarpsborg, som også Varteig er en del av og som har svært god oppslutning, er et fremragende eksempel på et godt, bredt og helhetlig tilbud til hele kommunens befolkning.

Korvirksomheten i Varteig sokn omfatter det sammenslåtte barnekoret Starkids og Varteig menighetskor. Det er særlig prisverdig at korene regelmessig bidrar i gudstjenestene og øker rikdommen i gudstjenestefeiringen slik vi opplevde i dagens visitasgudstjeneste.

Det er en svært god økning i antall **nattverddeltakere** siden forrige visitas³. Antall gudstjenester med nattverd har økt og det feires nå nattverd på 78% av søn- og helligdagsgudstjenestene⁴. Dette er i tråd med biskopens anbefaling. Nattverden gir oss - sammen med dåpen – en trygg, gjenkjennelig og bærekraftig forankring for kristenlivet i Guds handling for oss, helt uavhengig av vår egen livssituasjon og subjektive opplevelse av tvil eller tro. Gjennomsnittlig nattverddeltakelse pr gudstjeneste er imidlertid lavere i 2018 enn den var ved forrige visitas, fra 35,4 per gudstjeneste i 2009 til 30,8 i 2018. Det indikerer at forkynnelsen, sjelesorgen, trosopplæringen og voksenundervisningen må forsterke menneskers forståelse av nattverdets betydning som stedet for det store og åpne gjestebudet og gi dåpsfølgene, foreldre og konfirmanter frimodighet til å motta nattverdets gave.

Gravferder er en sentral del av kirkens kjerneoppdrag, og en svært viktig tjeneste for mennesker i sorg og savn. Det ser ut til å være en betydelig nedgang i antall gravferder med seremonier ledet av Den norske kirke i Sarpsborg, som må analyseres grundig. Det er avgjørende at det gode samarbeidet mellom sørgende, byrå, kantor og prest videreutvikles slik at befolkningens behov, økonomiske kapasitet og ønsker imøtekommes innenfor de mange muligheter kirkens liturgi gir. Her må det utøves et godt og raust skjønn når avgjørelser om musikk og annet innhold tas.

Gravlunden fremstår som svært velholdt og gir både en vakker og verdig ramme for mennesker som opplever livets tyngste stunder. Det er i 2018 ingen grunn til å følge opp sokneprest Jansens nedtegning i kallsboken fra 1886, der det kort og godt sto: «Kirkegaarden er ikke videre pen». Den gang tok bygdas befolkning - med prest, lensmann og Gunerius Furuholmen i spissen – ansvar, og plantet 39 lønnetrær på kirkegården. Noen av dem står der fortsatt. De lovpålagte møtene om gravferdsforvaltningen med alle tros- og livssynssamfunn gjennomføres og arbeidet med utvidelse av krematoriekapasiteten er startet som et interkommunalt samarbeide.

I 2018 ble det gjennomført seks **vigsler** i Varteig sokn. I en kommune der mange sliter med dårlig økonomi er det viktig at også kirken i Varteig legger til rette for og markedsfører at et

³ 850 nattverddeltakere i 2009, og 1482 i 2018.

⁴ Den til svarende andelen i 2009 var nokså lav med 40%.

enkler, kirkelig vigselstilbud er mulig og tydeliggjør at kirkelig vigsel også kan skje utenfor kirkerommet. Her i soknet kan f.eks. Furuholmen være et egnet vigselsted.

Undervisning: Dåp og trosopplæring

Dåpen er kirkens grunnleggende handling, ofte en stor familiebegivenhet og en viktig tradisjonsbærer. Det andre strategiske målet for Den norske kirke i Borg er derfor at flere søker dåp og deltar i trosopplæringen. Kirkens undervisning består av kontinuerlige tiltak fra vugge til grav, særlige tiltak i henhold til trosopplæringsreformen fra 0-18 år og skole-kirke-samarbeid.

Antall dåp i Varteig holder seg gledelig høyt og stabilt, der mellom 81% og 103% av alle fødte i soknet har blitt døpt. Også andelen døbte barn mellom 1 – 5 år av foreldre som er medlemmer i Den norske kirke er høyt (87%) sammenliknet med både prostiet (77%) og bispedømmet (74%).

Erfaringen viser at den reduserte oppslutningen om dåp som vi ser i urbane strøk ofte sperrer seg til mere rurale lokalsamfunn. Menighetsrådet og ansatte må derfor følge utviklingen og hele tiden vurdere tiltak. Det er derfor fint at Varteig deltar i dåpsarbeidet som skjer på fellesrådsnivå. Bispedømmets sjekkliste for dåp og Kirkerådets nasjonale dåpssatsing er viktig å anvende. Her er ressurser til kommunikasjonsarbeid, inkludert sosiale medier, allerede tilgjengelig og mer vil komme. Det er også meget viktig at forkynnelse og undervisning gir dåpen den sentrale plass den har for det kristne livet i luthersk teologi og fromhetsliv.

Kirkens trosopplæringsreform har som mål at alle barn som tilhører Den norske kirke i alderen 0-18 år skal få en grunnleggende erfaring i kristentroens praksis og innhold, og hjelp til livstolkning og livsmestring. Det er varierende oppslutning mellom de ulike tiltakene, med en god oppslutning om 4-årsbok⁵ og 6-årsbok⁶, som mange sokn opplever som krevende. Det er en fin balanse mellom tiltak som skjer lokalt, og samarbeid med de andre soknene i Sarpsborg om bl.a. Kirkerotteteater, Globusagenter og Lock in. I 2018 var det til sammen 232 barn og unge som deltok på trosopplæringstiltak i Varteig sokn. Dette er 20% av målgruppen, betydelig lavere enn gjennomsnittet i bispedømmet. Når nå en ny menighetspedagog starter opp, bør det være en målsetning å øke oppslutningen i første omgang til 35% som er bispedømmets gjennomsnitt. Det er klokt at Varteig sokn nå utvikler et enda tettere og bredere samarbeid med Skjebergssiden bl.a. for å redusere sårbarheten ved endringer i ansattegruppen.

Konfirmasjonstiden har særdeles god oppslutning med et gjennomsnitt de siste fem år på 93% av målgruppen⁷, noe som vitner om konfirmantopplegg med stor relevans og betydning. Dette har blitt bekreftet av flere konfirmantforeldre i løpet av visitasen, som kan fortelle om et konfirmasjonsopplegg som åpner et rom for samtale om eksistensielle spørsmål, refleksjon, undring og kristen livstolkning for ungdommene deres, som er av stor betydning i en viktig og sårbar livsfase. De gode erfaringer bør deles med andre sokn både i Sarpsborg og i bispedømmet.

SENDT TIL VERDEN – «SAMMEN SKAPER VI SARPSBORG»

Kirken er ikke sendt til seg selv. Kirken er sendt til verden for å forkynne budskapet om Guds nåde, gi retning for og aktivt ta del i menneskers og myndigheters arbeid for å skape gode lokalsamfunn og en bærekraftig forvaltning av ressursene. Bærekraftmålene vil de neste ti

⁵ Gjennomsnittlig 35% oppslutning i perioden 2015-2018, med hele 68% deltakelse i 2016 som er svært bra.

⁶ Gjennomsnittlig 20% oppslutning i perioden 2015-2018, med toppåret 2016 med 37% deltakelse.

⁷ Oppslutning om konfirmasjon: 94% (2015), 93% (2016), 94% (2017), 93% (2018), 91% (2019).

årene være rammen for samfunnsutviklingen, der også kirken må se seg selv som en aktør som kan bidra til å oppnå målene. Bispedømmets tredje strategiske mål for Den norske kirke i Borg er derfor at kirken er synlig i samfunnet, oppleves relevant og engasjerer seg i menneskers liv.

Kirken har lange tradisjoner for å engasjere seg i menneskers liv, særlig for de som sliter, og for barn og unges oppvekstvilkår – også her i Varteig. Sokneprest Anders Andersen (1861 – 1868) så det som en av sine fremste oppgaver å sørge for at bygdas unge fikk en ordentlig utdannelse, og fikk avskaffet omgangsskolen og oppførte egne skolehus i Varteig. Sokneprest Job Neumann (1877-1883) ble benyttet i «alle slags kommunale verv», ifølge lokalhistoriker Olav Spydevold. Sokneprest Neumann var tungt forgjeldet og hadde i perioder ikke råd til mat på bordet: «Dog det gikk, folket i Varteig var overordentlige snille mot oss og lettet oss byrdene på mange vis», skriver soknepresten i dyp takknemlig på sine gamle dager.

Jens Jansen (1883-1890) fikk stor betydning for Varteig gjennom sine rause økonomiske bidrag til etablering av både meieri, sparebank og aftenskole for å fremme alminnelig opplysning – og ikke minst som initiativtaker til Varteig kristelige ungdomsforening og etableringen av **Breidablikk**, innviet i 1893. Det er fint å holde biskopens visitasforedrag nettopp på dette stedet som gjennom 126 år har stått sentralt plassert i bygda som et synlig uttrykk for det tette forholdet mellom kirke, kultur og lokalsamfunn i Varteig.

Slik er det fortsatt – og slik skal det være i fremtiden.

I dagens samfunn betraktes befolkningens grunnleggende behov som rettigheter som myndighetene har plikt til å sikre befolkningen. Dette er dypt forankret i det kristne menneskesynet om fellesskapets og myndighetenes ansvar for at alle mennesker har gode levekår. I Den norske kirkes diakoniplan er store deler av dette engasjementet ordnet i begrepene nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, kamp for rettferdighet og vern om skaperverket. Kirken i Sarpsborg må derfor fortsatte være en sentral og nytenkende aktør i arbeidet med å realisere Sarpsborg kommunes nye visjon – «Sammen skaper vi Sarpsborg». I løpet av visitasen har dette blitt tydelig på flere områder:

I Varteig sokn er det etablert et meget godt **samarbeid mellom skole, barnehage og kirke**. Skolene deltar på gudstjenester i forbindelse med jul, og kirken er inne som en tydelig ressurs på kompetansemålene i KRLE-faget. En spennende videreutvikling av dette er «Spør presten»-timen for 7.trinn, som første gang ble gjennomført i 2018 etter ønske fra skolen. At våre barn og unge har et meget høyt refleksjonsnivå fikk også jeg erfare under «Grill en biskop» - timen med 9. og 10.trinn på Varteig skole under visitasen. Spørsmålene var mangfoldige, og mange var opptatt av forholdet mellom tro og vitenskap, etiske spørsmål knyttet til abort og seksuell identitet og forholdet til mennesker med annen religiøs tilhørighet. Meget imponerende!

Spørsmålene var annerledes enn de som ble levert i «Ungdommens spørsmålskasse» på Breidablikk på slutten av 1800-tallet, og som daværende sokneprest måtte besvare. Da lurte Varteigungdommen blant annet på følgende: «Hvorfor går håret i almindelighet før av menn end av kvinner?» «Åsdan skal en få ungdom til å eta grøt og velling?» «Hvilken stand er den lykkeligste, enten den gifte eller den ugifte?» «Hva er en plageånd?» «Hva fordel eller gagn er der i tobak og cigarer?» Krevende og stimulerende spørsmål den gangen også!

Under visitasen fikk jeg også være med på en flott **barnehagesamling** i Hafslundsøy kirke, med svært god oppslutning og stort engasjement.

Det var inspirerende å samtale med kommunens skoleledelse om mulighetene for å videreutvikle det gode skole-barnehage-kirke-samarbeidet som skjer i de ulike soknene til en overordnet rammeplan for hele kommunen. Dette er nå gjennomført for skole-kirke-samarbeidet i Fredrikstad. En slik rammeplan vil også i Sarpsborg skape forutsigbarhet og kan folde ut hele bredden av muligheter for en sterkere samhandling mellom skole, barnehage og kirke, også i andre fag enn KRLE. Kirken som ressurs i sorgbearbeiding og livsmestring – et kjernebegrep i de nye fagplanene som gjøres gjeldende fra neste skoleår – gjør en slik gjennomgang svært relevant. **Dialogforum Østfold** bør være en sentral bidragsyter i en slik rammeplan. Under visitasen ble det enighet med kommuneledelsen om å igangsette utviklingen av en slik rammeplan.

Sarpsborg og Varteig er gode steder å bo for mange. Men også her er det nødvendig å adressere utfordringer knyttet til **menneskers levekår og folkehelse**. Kommunens levekårsundersøkelse fra 2014, de årlige folkehelsebarometrene fra Folkehelseinstituttet og samtalene med **NAV Sarpsborg** under visitasen viser at det er mange som på ulikt vis sliter med livene sine: Det er flere barn enn landsgjennomsnittet som vokser opp i lavinntektsfamilier, andelen i aldersgruppen 15-29 år med psykiske symptomer og lidelser er høyere enn i landet som helhet, og det er flere som ikke makter å forsørge seg selv enn i sammenlignbare kommuner. Utfordringene gjelder også Varteig sogn.

Mange av disse utfordringene kan knyttes til enten reelt eller subjektivt opplevd utenforskap. Kommunen er svært opptatt av tidlig innsats og inkluderende arenaer for at flere kan få livshjelp og oppleve økt livskvalitet og livskraft.

Her vil kirken fortsette å være en svært viktig aktør, som kan bidra med arenaer, infrastruktur og kompetanse. Dette er helt i tråd med Kirkemøtets vedtak om at kirken skal tilby «**trygge rom**» og arenaer som skal være fri for fysisk, psykisk og åndelig trakassering og overgrep – men også for prestasjonspress og krav til sosial status – og gi rom for menneskelig, kulturelt og åndelig mangfold.

Både prester, diakoner, trosopplæringsansatte og andre møter hele bredden av befolkningen gjennom blant annet sorgsamtaler, trosopplæringsarbeid og konfirmasjonstiden. Den konstruktive samtalen med NAV under visitasen må videreføres av prost, kirkeverge og diakoner med sikte på en avklaring av utfordringer og muligheter. Et overordnet grep for fellesrådet vil være å utvikle en **samlet diakoniplan** for Sarpsborg kommune, som også omfatter Varteig, der diakonene, prestene, kirkens øvrige ansatte og de frivillige samhandler innenfor en helhetlig plan for kirken i Sarpsborg. Dette vil videreutvikle det eksisterende samarbeidet ved institusjoner i sentrum og styre kirkens kapasitet til å bruke ressurser der det trengs mest. Det er i denne sammenheng helt naturlig at det nye menighetsrådet vedtar bispedømmets ordning for «**Inkluderende menighet**», styrker tilstedeværelsens ved bofellesskapet i Varteig og gjennomfører de tiltakene som kreves. Planen må også videreføre menighetenes deltagelse i Kirkens Nødhjelps fasteaksjon og styrke dens økumeniske og tverreligiøse karakter.

Lovpålagt samarbeid mellom kirke og kommune

Samhandlingen mellom kirke og kommune i Sarpsborg er meget godt. Kommunen har bidratt med realistiske og forutsigbare driftsrammer, og det er svært gledelig at det siden forrige visitas er inngått en tjenesteytingsavtale når det gjelder prosjektstyring av vedlikeholds- og rehabiliteringsprosjekter. Før sommeren bevilget kommunen også 12 millioner i

investeringsmidler til fellesrådet, der en helt nødvendig utvendig rehabilitering, utbedrede rømningsveier og universell utforming av Varteig kirke nå står på planen. For ytterligere å styrke samhandling og god ressursbruk bør det prioriteres å flytte kirkens kontorlokaler til større, universelt tilgjengelige og mer sentrale kontorlokaliteter i Sarpsborg.

Det er svært gledelig at Sarpsborg kommune vil presentere et **klimaregnskap** i 2021. Her har både kirke og kommune allerede vist store vilje til samhandling, synliggjort ved solcelletak på Sarpsborg kirke – som den eneste i Borg bispedømme og ett av de få på kirker i Norge. Det er svært fremtidsrettet og lover godt for en enda sterkere samhandling mellom kirke og kommune for å sikre en forsvarlig bruk av våre felles ressurser og en bærekraftig utvikling for kommende generasjoner. At Varteig menighetsråd i dag får dokumentasjonen på at de er registrert som **Grønn menighet**, er et tydelig uttrykk for dette.

Kirke og kommune i Sarpsborg har gjennom en årrekke hatt et godt samarbeid også om andre prosjekter. **Dialogforum Østfold** er allerede nevnt og Varteig menighet bør melde seg inn. **Olavsarven og Borgleden** er andre prosjekter der kirken og myndighetene har fått til mye sammen. Det er meget gledelig at kommunen nå tar ledelsen for å få etablert et **regionalt pilegrimssenter** for Borgleden i Sarpsborg med involvering av en stor bredde av aktører. En ide fra denne visitasen er å knytte **Ingaleden** gjennom Varteig til Borgleden.

STAB, RÅD OG UTVALG

Ved biskop Smemos visitas i 1967, ett år før Borg bispedømme ble opprettet, påpekte biskopen at det er «en opplagt anomali at det midt i et strøk med så folkerike menigheter skal ligge et prestegjeld med så minimal størrelse». Da biskop Lønning var på Varteigvisitas i 1974 var tonen mer optimistisk: Biskopen mente at Varteig burde fortsatt være et eget presteembete – «Varteig har den ideelle størrelse for en menighet» - men at det på grunn av prestemangelen ikke lenger var realistisk. Ved biskop Lisperuds visitas i 1981 var ikke dette lenger enn aktuell problemstilling, til vartingenes store lettelse: Folketallet hadde kommet over det «magiske» 2000-tallet med antall innbyggere og medlemmer.

Dette har så visst ikke vært et aktuelt spørsmål under denne visitasen. Men eksemplene viser at kirkens organisering alltid må være åpen for diskusjon. Kirkelige strukturer er aldri et mål i seg selv, men må vurderes ut fra målet om hvordan vi som kirke kan stå bedre rustet til å skape mer himmel på jord for flest mulig mennesker – også her i Varteig sokn.

Menighetsrådet og staben i Varteig har gjort og gjør en imponerende innsats for å realisere kirkens visjon. Det er imidlertid en svakhet at soknet står alene og ikke er inkludert i et av samarbeidsområdene i fellesrådet. Det synes derfor svært naturlig at det nå arbeides målrettet for at soknet blir en del av **Skjeberg samarbeidsenhet**. Dette vil styrke Varteig sokn, særlig når det gjelder de ansatte, og vil blant annet bidra til at Varteig får tilgang på nødvendig diakonal kompetanse. Det åpner igjen for nye muligheter.

Det har vært svært oppmuntrende å møte de mange **frivillige** som bruker tid og ressurser til å bygge lokalkirken og et godt lokalsamfunn i Varteig. Frivillighetsfesten på Hasle menighetscenter ble en flott synliggjøring av dette!

Biskopen har også hatt felles møte med det avtroppende og det nye **menighetsrådet**. Stor takk til dere som nå trer ut av rådet for innsatsen de siste fire år! Det nye rådet virker vel rustet til å videreføre ansvaret og ta fatt på de mange viktige og spennende oppgavene som ligger foran. I tillegg til å ha det overordnede ansvaret for lokalkirkens virksomhet, er det viktig at

menighetsrådet bidrar med sine erfaringer og synspunkter inn i den store nasjonale beslutningsprosessen der kirkens fremtidige organisering skal bestemmes. Det er kanskje den viktigste saken som skal besluttes i den kommende valgperioden.

Under visitasen har jeg hatt samtaler med lokalkirkens **ansatte** i felles stabsmøte. Det fremstår som et dedikert og velfungerende arbeidsfellesskap som får til mye sammen, og som har en sentralt forankret tro på Jesus og tydelige visjoner for folkekirkens muligheter i en ny tid.

Biskopen har hatt tilsynssamtale med sokneprest Ingrid D. Levinsen og hørt henne forkynne. Hun er trygt forankret i Den norske kirkes bekjennelse og båret av en sterk motivasjon for å formidle evangeliet til nye generasjoner og utvikle lokalkirken her i Varteig sokn. Jeg vil også rette en særlig takk til soknepresten for å ha gjort en stor og samvittighetsfull jobb med å ivareta de ulike funksjonene som har stått i vakanse ved endringene i staben.

Stor takk til alle som har lagt til rette for et spennende og vel gjennomført visitasprogram. Og takk til alle jeg har møtt under denne visitasen og for de mange spennende, inspirerende og ikke minst hyggelige samtalene underveis.

UTGANG

Jeg har i løpet av denne uken møtt et lokalsamfunn i stadig utvikling. Jeg har også møtt en kirke som lever tett på befolkningen, og ved Den hellige ånds ledelse skaper små og store glimt av himmel på jord der menneskene i Varteig har fått erfare at de ikke er alene. For midt i alle endringer som skjer rundt oss i kirke og samfunn - på godt og vondt – er det én ting vi alltid kan være trygge på og få hvile i: «Jesus Kristus er i går og i dag den samme, ja, til evig tid» (Hebr 13,8).

Må Gud fortsatt velsigne kirke og lokalsamfunn i Varteig sokn!

Borg bispestol

Atle Sommerfeldt

Fredrikstad 3.november 2019